

Nytt lys over kampene på Dombås 1940:

— Ble Eiliv Austlid sendt i døden av desperate statsråder?

103253

«Vi har ikke tid til å sende ut en for-patrolje. Dere som tilhører Norges elitekompani, skal være redde for fire forfrosne tyskere. Bare kjør igjennom».

Egil M. Kristiansen dokumenterer i Stange Historielags årbok for 1988 at det var forsyningsminister Trygve Lie som ga denne katastrofale ordren på Dombås 15. april 1940. Kaptein Eiliv Austlid fra Stange fulgte ordren og mistet livet. I ettertid er han blitt stående alene med ansvaret for at hans kompani ble totalt overrumplet av tyskerne.

Egil M. Kristiansen har lagt ned mye arbeid for å finne ut hva som virkelig skjedde på Dombås 15. april 1940, og hvem som i virkeligheten gav ordre og hadde ansvaret. Fri-lansjournalist Minda Flatum hadde tidligere skrevet flere artikler i avisa Dagingen om dette, og hennes notater har kommet Kristiansen til god hjelp.

— Kaptein Eiliv Austlid mistet ikke bare livet 15. april 1940, han fikk også sine kvaliteter som offiser trukket i tvil av en mangelfull og tilsløret historie, sier Egil M. Kristiansen.

Gårdbruker

Eiliv Austlid var 41 år i 1940. Han ble født på dagens 90 år siden i dag. Han var gårdbruker på Såstad i Stange, men også utdannet offiser og vernepliktig kaptein i infanteriet. Han var egentlig mobiliseringsdisponert ved infanteriregiment nr. åtte og skulle ved krigsutbruddet møte på Madlamoen ved Stavanger. Dit var det imidlertid ikke mulig å komme den niende april. Austlid reiste i stedet til Terningmoen hvor han ble beordret til kompanisjef for et mitraljøs-kompani.

Kristiansen skriver at «Dette kompaniet ble om kvelden 14. april sendt til Hamar for å bevokte byen, men hadde bare såvidt kommet til sitt kvarter på Sagatun da Austlid fikk ny ordre. Kompaniet skulle deles i to. Fenrik Magne Nørstebø skulle overta kommandoen over den ene halvparten, som fortsatt skulle oppholde seg i Hamar, mens Austlid skulle dra nordover Gudbrandsdalen med to mitraljøs-tropper på tilsammen 40 mann.

Fallskjerm-jegere

Tyske fallskjermssoldater hadde denne søndags ettermiddagen hoppet ut omkring Dombås i Gudbrandsdalen. Totalt 180 soldater ble droppet over et stort område. Kompanisjefen, løytnant Herbert Schmidt fikk etterhvert samlet en styrke på 63 mann som ble delt og beordret i stilling ved Ulekleiv, 3,5 kilometer sør for Dombås, og ved Hagevolden et par kilometer lenger sør. Bortsett fra de 63 tyske soldatene som etterhvert ble samlet, ble de andre tyske soldatene tatt til fange, skutt eller drept under utsprang og fly-styrt.

«Den tyske operasjonen var ikke rettet mot konge og regjering slik mange trodde, deriblant regjeringen selv. Styrkens oppdrag var å sikre tysk kontroll over det viktige trafikknutepunktet Dombås, og det skulle skje før engelskmennene

NYTT LYS: I en større artikkel i Stange Historielags årbok for 1988 har Egil M. Kristiansen (t.h.) tatt for seg kaptein Eiliv Austlid og hans kompanis skjebne på Dovre våren 1940. Austlids sønn Bjørnar (t.v.) og Ivar Grøholt berømmer Kristiansen for solid jobb.

kom til landet. Hverken Hitler selv eller de tyske generalene var på det tidspunkt neppe klar over at den norske regjering befant seg i Gudbrandsdalen», skriver Kristiansen.

Kongen i fare

En norsk bataljon befant seg på Dombås, og hadde allerede hatt spredte trefninger med fallskjermjegerne på forskjellige steder. Men sør for den tyske styrken fantes det ikke norske soldater mellom den og den norske konge og regjering. For Hærens overkommando, som på dette tidspunkt hadde sitt hovedkvarter i Øyer, var det viktig å finne en egnet norsk avdeling til formålet. Oppryddingen på Dovre ble ansett som viktigere enn vaktholdet på Hamar, og derfor fikk

Austlid ny ordre før han var kommet igang med sitt første oppdrag. Austlids avdeling var, etter militær terminologi, et motorsiert halvkompani bestående av to mitraljøs-tropper. Den disponerte to lastebiler, en personbil samt fire mitraljøs-er og håndvåpen. Utstyret forøvrig var mangelfullt, blant annet hadde bare noen få av soldatene hjelme», skriver Kristiansen.

Det var ikke mulig å sende soldater på åpne lastebiler den lange vegen fra Hamar til Dovre, derfor ble et tog omgående klargjort på Hamar stasjon for transport nordover. De tre bilene ble samtidig sendt avgårde for å møte kompaniet ved Brennhauget.

«Under togreisen orienterte Austlid troppssjefene, fenrikene

Arvid J. Hagen og Jon Floden, om det lille han visste om oppdraget, mens de 37 soldatene for det meste sov, slitne som de var etter harde dager og netter i Elve-rum. Toget kom til Brennhauget omkring klokka halv åtte om morgenen, mandag 15. april».

Tragedie

«På Brennhauget ble soldatene beordret i stilling. Det viser hvor dårlige etterretninger man hadde om hvor tyskerne befant seg. Misforståelsen ble imidlertid snart oppklart, og kompaniet skulle fortsette nordover ombord i bilene. Etter en stopp i Dovre sentrum kjørte de ca sju kilometer lenger nord, rett inn i tyskernes ildlinje. De norske bilene ble stående helt

ubeskyttet på et åpent parti av riksvegen, mens tyskernes kraftige ild kom fra godt forsøksede stillinger.

Forutsetningene for kamp var så ulike som vel mulig. Mens de norske soldatene kjempet for å få mitraljøsene i stilling ved vegkanten, pep de tyske kulene om ørene på dem.

Olaf Kristiansen Nyfløtt fra Es- pa var en av soldatene i Austlid-kompaniet og den som først ble rammet av en tysk kule. Det skjedde da han skulle entre lastebilen for å hente ammunisjon til mitraljøsene. Like etter falt en annen stangesokning, Lorentz Christopher Brun fra Saxlund.

Stormangrep

Austlid beordret seks mann til et stormangrep han selv ledet. Noen uhyggelige og dramatiske sekunder senere var kompanisjefen falt, soldatene på de to lastebilene viftet forvile med hvite flagg, mens Ivar Grøholt og Arne Mostue fra Stange kjempet for livet for å komme vekk fra det tyske kuleregnet. Det samme gjorde Fenrik Jon Floden. Han kom fram til et hus i nærheten og lånte både sivile klær og en sykkel. Deretter trakk han det forste han kunne sørover igjen.

Seks nordmenn mistet livet under sammenstøtet på Hagevolden. Eiliv Austlid, Olaf Kristiansen Nyfløtt og Lorentz Christopher Brun var fra Stange. Dette var de tre eneste som falt i regelrett kamp. De tre andre ble antagelig skutt under fangetagelsen. Magnus Brede-sen fra Grue og Per Olafsen Illevold fra Ytre Rendal ble skutt av den tyske nestkommanderende, fenrik Møssinger, angivelig fordi de fortsatt holdt karabinene i handa da de reiste seg opp fra liggende stilling. Asbjørn Aasen fra Grue ble skutt fordi han ikke lenger orket å holde hendene over hodet».

- URIKTIG ETTERMÆLE

— Eiliv Austlids krigsdeltakelse ble kort, og den er i offisiell norsk krigshistorie aldri omtalt som heltedat eller imponerende - snarere tvert imot. Det ble skapt et inntrykk av en offiser med dårlig dømmekraft og dumdrislig framferd. Spesielt i offiserskretser synes denne oppfatningen å være utbredt, sier Egil M. Kristiansen. Han mener at Austlid har fått et uriktig negativt ettermæle.

Kristiansen har snakket med flere av soldatene som var med på Dovre, deriblant Sverre Storholt fra Våler i Soler. Han har fortalt at Austlid var innstilt på å sende en forpatrolje nordover, og ba om to frivillige. Storholt og kameraten hans, Magnus Brede-sen, hadde trent på slike oppdrag-under øvelser og meldte seg umiddelbart.

— Mens de to snakket med Austlid om patruljens oppdrag, kom to personer mot dem. Den ene vet ikke Storholt hvem var, men den andre hadde han ingen problemer med å gjenkjenne. Det var forsyningsminister Trygve Lie. Mye tyder på at den andre personen var forsvarsmini-

ster Birger Ljungberg. Lie var interessert i å høre hva som foregikk, og Austlid forklarte at han var i ferd med å sende ut en forpatrolje. Storholt har fortalt at han aldri glemmer Lies reaksjon:

«Det har vi ikke tid til. Dere som tilhører Norges elitekompani, skal være redde for fire forfrosne tyskere, det er for galt. Bare kjør igjennom», utbrøt statsråden.

Etter denne episoden ga Austlid ordren om å fortsette nordover, uten noen form for sikring.

— Arne Mostue fra Stange var sjåfør på personbilen, der Austlid og Brun var passasjerer.

Mostue døde for en del år siden, men han har fortalt til andre om Austlids opptreden: «Han satte seg inn i bilen og smelte igjen døra». I en temmelig forarget tone utbrøt han at «dette er sjølmord, men ordre er ordre», skriver Kristiansen.

Egil M. Kristiansen konkluderer med at mye tyder på at Austlid følte seg presset til å foreta en framrykning, som i neste omgang kostet både ham og flere av hans soldater livet.

Vi anbefaler boka «Mammelt fra Stange og Romedal 1988», for dem som vil lese hele artikkelen om Austlid-kompaniets skjebne.

HÅVARD LILLEBO

ADJUTANT: *Lorentz Christopher Brun fra Stange ble bare 21 år gammel. Da han falt ved Hagevolden gjorde han tjeneste som kaptein Austliids adjutant, etter at han hadde deltatt som frivillig i den finske vinterkrigen 1939/40. (Repro: Hedmarksmuseet)*

FALT FØRST: *Olaf Kristiansen Nyfløtt var 23 år og den første som falt under kampene på Hagevolden. Det skjedde da han skulle entre lastebilen for å hente mer ammunisjon. (Repro: Hedmarksmuseet)*

- En oppreisning

— Jeg var bare 10 år i 1940, og husker ikke lenger datoer. Men jeg har en erindring om at det kom en kar på sykkel utpå sommeren og fortalte at far var død, forteller Bjørnar Austlid. Han er idag gardbruker i Stange. Bjørnar Austlid berømmer Egil M. Kristiansen for det arbeidet han har lagt ned for å dokumentere hva som egentlig skjedde på Dovre denne vårdagen i 1940.

— Egil har gjort en god jobb. Jeg er naturlig nok svært opptatt av denne saken, og føler at vesentlige sider nå er belyst. Egil har fått fram hvem som hadde ansvar og hvem som tok avgjørelser. Jeg føler dette som en oppreisning på vegne av min far, sier Bjørnar Austlid. Han synes at Forsvaret burde bidratt til å få fram sannheten i større grad enn hva det synes å ha vært interesse for.

- Lignet ikke Austlid

Ivar Grøholt fra Romedal var med Austlid-kompaniet på Dovre i 1940. Han forteller at Austlid var anerkjent som en dyktig offiser, en kar som gikk etter læreboka og aldri tok dumdristige sjanser:

— Det lignet absolutt ikke Austlid å rykke fram uten noen form for sikring, sier Grøholt. Dette styrker Kristiansens etterhvert godt underbygde antagelser om at Austlid ble presset til å rykke fram uten sikring.

Ivar Grøholt og kameratene hans befant seg plutselig midt oppe i et skuddrama. To lastebiler sto ute på en slette, mens det lå tyskere og skjøt på dem fra godt kamouflerte stillinger.

— Jeg husker at Austlid ga ordre til stormangrep på haugen. Første gangen han ropte «storm» var det ingen som reagerte. Andre gang var han grov i målet og da rykket vi fram. Vi var sju mann i stormtroppen mot haugen, forteller Grøholt. Han overlevde stormangrepet - og klarte å flykte unna tyskerne. Men særlig tro på at han ville kom fra det med livet i behold hadde han ikke. Han tok seg tid til å risse navnet sitt inn i identitetsmerket han hadde i ei snor rundt halsen.

— Jeg følte at det var på tide, sier Grøholt.

MISTET LIVET: Kaptein Eiliv Austlid mistet ikke bare livet 15. april 1940, han fikk i følge Egil M. Kristiansen også sine kvaliteter som offiser trukket i tvil av en mangelfull og tilsløret historie. (Repro: Hedmarksmuseet)